

DOI: [10.32702/2307-2105-2022.2.6](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.6)

УДК 336.276(045)

*О. В. Добровольська,
д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-4159-8446*

*С. В. Качула,
д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0003-2540-862X*

*А. С. Льовкіна,
студентка гр. МгФБСз-1-20,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-6953-417X*

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

*O. Dobrovolska
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance and Banking,
Dnipro State Agrarian and Economics University*

*S. Kachula
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance and Banking,
Dnipro State Agrarian and Economics University*

*A. Lovkina
Student of the gr. MGFBSz-1-20, Dnipro State Agrarian and Economic University*

FINANCIAL MANAGEMENT OF CREDIT RISK AS A GUARANTEE OF SECURITY OF THE BANK'S CREDIT ACTIVITY

У статті розглянуто актуальні проблеми фінансового менеджменту кредитного ризику комерційного банку. Окреслено причини, які зумовлюють виникнення кредитного ризику. Обґрунтовано прийоми та заходи захисту від кредитного ризику, які дають змогу мінімізувати можливі втрати комерційних банків. У оцінюванні кредитних ризиків враховуються усі кредитні операції та кошти, які є на кореспондентських рахунках інших банків, як у національній, так і в іноземній валютах. Для визначення фінансового становища позичальника керуються висновками від співставлення фактичних даних по показникам діяльності окремого клієнта та їхніх теоретичних або середньогалузевих даних по показникам задля внесення коригувань та поправок виходячи із суб'єктивних причин згодом. Прийнято усталені критерії оцінки стану обслуговування позичальником боргу по кредиту: терміни прострочення боргу та термін затримки платежів. Моніторинг стану обслуговування заборгованості банками проводиться щомісяця. Утворення формації резервування під/за кредитами під час банківської практики є дієвим процесом стабілізації банківської системи загалом, проте задля оцінювання групового ризику банку абсолютних даних вкрай мало. Якість кредитного портфеля характеризують шляхом обрахунку

відносних показників, яким є співзалежність суми резерву та суцільного об'єму наданих кредитів чи робочих активів банку.

The article considers the current problems of financial management of credit risk of a commercial bank. The reasons for the occurrence of credit risk are outlined. Techniques and measures for protection against credit risk, which allow to minimize possible losses of commercial banks, are substantiated. Credit risk assessment takes into account all credit operations and funds available on correspondent accounts of other banks, both in national and foreign currencies. To determine the financial position of the borrower are guided by the conclusions from the comparison of actual data on the performance of an individual client and their theoretical or industry average data on indicators to make adjustments and corrections based on subjective reasons later. The established criteria for assessing the state of the borrower's debt service: the terms of overdue debt and the period of delay in payments. Monitoring of the debt service by banks is carried out on a monthly basis. The formation of provisions for / on loans during banking practice is an effective process of stabilizing the banking system as a whole, but to assess the group risk of the bank's absolute data is extremely insufficient. The quality of the loan portfolio is characterized by the calculation of relative indicators, which is the relationship between the size of the reserve and the total amount of loans or working assets of the bank. The degree and quality of collateral for a credit transaction is the third parameter of credit risk assessment. To do this, use indicators of aggregate credit risk and net credit risk. In the international market, when reserves are formed for loans, banks are obliged to take into account the risk of the country arising from lending to borrowers from other countries and directly affected by the unstable political situation, the economic crisis, limited government policy on foreign loans, investment, transfers. Many countries around the world approve the quality of the loan portfolio, or the bank's credit risk, as an indicator of all total assets. This criterion is justified because loans are the most risky part of the bank's assets, and the loan portfolio itself indicates the overall degree of riskiness of assets. This is an important argument that the value of the provision for credit risks is a conclusion about the quality of the bank's assets. Thus, the quality of the bank's loan portfolio is characterized by the ratio of probable losses from credit operations, calculated from the amount of the provision for credit risks, taking into account the amount of equity of the bank

Ключові слова: кредитний ризик; менеджмент кредитного ризику банку; безпека кредитної діяльності; критерії боргу; заборгованість.

Keywords: credit risk; bank credit risk management; credit security; debt criteria; debt.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Створення резервів щодо кредитних ризиків вважається одним із суттєвих важелів покращення стійкості комерційних банків. Заходи щодо пошуку та утворення резервів задля покриття втрат через кредитні операції комерційних банків в Україні мають початок ще з 1995 року. Практика щодо списання безперспективної кредитної заборгованостей, яка існує, а також унеможливлена визначенням певних джерел відновлення спричинила появу багатьох розходжень між дійсним капіталом банків й розміром капіталу, який підтверджений фінансовою звітністю. Такі реалії спричиняють загрозу існуючій банківській системі. Через це у іноземних інвесторів виникає недовіра до фінансової звітності банків та задля зниження власних ризиків вони лімітують кредитування, посилюючи при цьому вимоги до готівкової застави акредитивів.

Положенням НБУ «Про порядок формування і розмір страхового фонду комерційних банків» (Постанова Правління НБУ від 30.06.95 № 167) було вперше передбачено «Порядок класифікації кредитів та формування резерву (у ті часи страхового фонду)». Даний документ окреслював механізм створення резервів за рахунок витрат банку, що у кінцевому висновку дорівнює створенню резерву за допомогою прибутку до оподаткування, що відповідає міжнародній практиці. Прикро, що тоді дана ініціатива НБУ не знайшла законодавчої підтримки. Через це у 1996-1997-х роках комерційні банки створювали резерв, використовуючи чистий прибуток (за мінусом податків). Така ситуація стримувала хід утворення резерву, який би дорівнював величині дійсного кредитного ризику. Українські комерційні банки щороку зазнавали значних втрат щодо кредитних операцій та не мали заохочень задля утворення 100 % резервів їх покриття. Проблема лишалась не вирішеною.

Попри ці факти в період 2000-2022 років методичні рекомендації з оцінювання кредитних ризиків й систематичність класифікації кредитів невпинно удосконалюються. Критерії, щодо яких кредити мають бути

зараховані у визначені групи, визначаються якомога точніше, разом із якісними оцінюваннями запроваджуються й кількісні, до яких відносимо терміни погашення, число пролонгувань, оцінка застави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню фінансового менеджменту кредитних ризиків приділяється достатньо уваги в дослідженнях науковців А.М. Мороза, С. Козьменка, І.О. Бланка, В.М. Голуба, О.В. Дзюблюка, О.С. Полетаєва, А.М. Герасимовича, Г.Т. Карчевої, Р.І. Тиркало, Т. Васильєвої, С.В. Мочерного, І.М. Парасій-Вергуненко, А.А. Пересади, О.В. Пернарівського, О.В. Васюренко тощо. Проте постійно виникають питання локалізації кредитних ризиків через постійні виклики сьогодення. Проблема запобігання виникненню та моніторингу банківських ризиків є надзвичайно багатовекторною та потребує подальшого вдосконалення, що спрямоване на мінімізацію ганебного впливу кредитних ризиків на ефективність банківського бізнесу.

Метою статті є деталізація видів заборгованості за кредитними операціями, що наповнюють кредитний портфель; визначення критеріїв класифікації фінансової діяльності позичальників, а також обґрунтування критеріїв обслуговування боргу задля підвищення якості кредитного портфеля банку.

Виклад основного матеріалу. Задля розв'язання питань утворення реальних резервів під кредитні ризики, будь-яка країна виокремлює свої виміри, погляди щодо оцінки кредитних ризиків, крім цього пошук джерел створення резервів, враховуючи власну економічну ситуацію, з огляду пропонувані міжнародною економічною спільнотою методичні й практичні підґрунтя щодо створення резервів.

У оцінюванні кредитних ризиків враховуються усі кредитні операції та кошти, які є на кореспондентських рахунках інших банків, як у національній, так і в іноземній валюті.

Заборгованість за кредитними операціями, що складають кредитний портфель банку, охоплює:

- строкові депозити, які знаходяться на рахунках інших банків, й сумнівні борги по ним;
- кредити, видані іншим банкам, й сумнівні борги по ним;
- овердрафтові й факторингові рахунки підприємств та підприємців, й прострочені борги по ним;
- кошти, видані підприємствам та підприємцям з операцій РЕПО;
- кредити, представлені через врахування векселів, й сумнівні борги по ним;
- кредити, видані підприємствам та підприємцям, й сумнівні борги по ним;
- кредити, видані для державних та місцевих органів управління, й сумнівні борги по ним;
- кредити задля інвестиційної діяльності та забезпечення поточних потреб фізичних осіб, й сумнівні борги по ним;
- операції на позабалансових кредитних рахунках: гарантії, акцепти й авалі, видані банкам; й сумнівні борги по ним щодо виплачених гарантій, виданих для інших банків; гарантії й авалі, видані для клієнтів банку; сумнівні гарантії, видані іншим банкам й іншим клієнтам; обов'язки щодо кредитування, видані іншим банкам й іншим клієнтам.

Резерви не акумулюються: щодо бюджетних кредитів, щодо кредитних операцій з-поміж організацій у формі одного банку, й щодо операцій з фінансового лізингу, де об'єктом виступає нерухоме майно.

Щодо розрахунку резерву, то банки зобов'язані здійснити його на протязі місяця, у якому проведено кредитну операцію чи підписано угоду щодо її виконання (наприклад, договір щодо представлення гарантії). Резерв створюється відповідно до розмірів кредитної заборгованості за фактом за стосовно груп ризиків (у даний час першого числа місяця, наступного за звітним) щомісяця повністю й без огляду на величину доходів від даних операцій.

На першому етапі утворення резерву постає класифікація всієї сукупності операцій, які складають кредитний портфель банку. Об'єктами резервування постають:

- 1) операції з кредитування;
- 2) операції з урахування векселів;
- 3) операції з факторингу, представлені зобов'язання (авалі), гарантії й заставні операції;
- 4) залишки коштів на кореспондентських рахунках й вклади до запитання у інших банках;
- 5) доходи, визнані простроченими за кредитними операціями.

Впроваджено спеціальні критерії й методики, які враховують певні особливості за усіма банківськими операціями, задля класифікування операцій та розрахунку сум резервів за кожною групою у списку.

Виділяють три параметри, за якими з'ясовують міру ризикованості кредитних операцій банку, а саме:

1. Оцінювання фінансового становища позичальника (бенефіціара банку).
2. Рівень супроводження отримувачем кредитної заборгованості за головним боргом й процентами (враховуючи комісії та/або інші платежі), а також змога позичальника в подальшому обслуговувати власні борги.
3. Спосіб й якісні характеристики застави за кредитною операцією.

Щоб визначити фінансове становище позичальника керуються висновками від співставлення фактичних даних по показникам діяльності окремого клієнта та їхніх теоретичних або середньогалузевих даних по показникам задля внесення коригувань та поправок виходячи із суб'єктивних причин згодом. В разі, коли сукупність показників є значною, то застосовують агрегування для переходу від багатовимірної широчини до одновимірної (вектора), приймаючи приналежність певного позичальника до одного з п'ятьох класів: А, Б, В, Г, Д (таблиця 1).

Таблиця 1.

Критерії класифікації фінансової діяльності для юридичних осіб-позичальників (в т.ч. банків)

Клас	Фінансова діяльність	Критерії позичальника
А	Добра	<ul style="list-style-type: none"> - економічні показники відповідають встановленим межах, - бездоганна ділова репутація й кредитна історія, - банки-позичальники виконують економічні нормативи, - аргументований висновок: фінансова діяльність і в подальшому здійснюватиметься на високому рівні.
Б	Наближена до класу А	<ul style="list-style-type: none"> - низька вірогідність тривалого утримування фінансового стану на високому рівні, - встановлено потенційні (хоча ще не наявні) недоліки, які загрожують достатньому надходженню коштів задля обслуговування боргу, - відносна стабільність отримання позитивного результату від фінансової діяльності позичальника.
В	Задовільна. Вимагає ретельного контролю	<ul style="list-style-type: none"> - моніторинг зарахування коштів й фактична платоспроможність позичальника вказують на ймовірність затримки погашення кредитної заборгованості цілком й у встановлені кредитним договором терміни, - існує потенційна можливість щодо оздоровлення фінансового стану; - забезпечення є ліквідним, жодних сумнівів щодо справедливості його вартісної оцінки немає, документація про заставу майна є вірною та коректною.
Г	Нестабільна	<ul style="list-style-type: none"> - суттєва частка економічних показників нижче мінімальних значень, - відслідковується нестабільність на протязі року, - ймовірний ризик великих збитків, - вельми низька ймовірність неподільного погашення кредитної заборгованості, а також відсотків, - стан забезпечення є проблемним (сумнівна документація щодо застави та/або ступеня його ліквідності); - даний клас охоплює позичальників (контрагентів) банку, проти яких відкрито справу про банкрутство.
Д	Незадовільна	<ul style="list-style-type: none"> - у позичальника визначено збитки, - фінансово-економічні показники не відповідають нормативним значенням, - відсутня ліквідна застава під кредитну операцію, - відсутня або близько нуля ймовірність погашення заборгованості банку; - даний клас налічує позичальників (контрагентів) банку, які визнані банкрутами у порядку, визначеному законодавством.

В разі коли банком прийнято рішення щодо довгострокового кредитування інвестиційного проекту, за умови, що ефективність проекту дозволяє погасити кредит і проценти згідно з умовами кредитної угоди, й водночас реалізується узгоджений бізнес-план проекту, у такому випадку клас позичальника можливо підняти на один ступінь.

Для класифікації позичальників-фізичних осіб після висновків про аналіз їхньої кредитоспроможності (фінансового стану) враховується рівень забезпеченості кредитної операції.

В таблиці 2 згруповано критерії класифікації для позичальників-фізичних осіб.

Таблиця 2.

Критерії класифікації фінансової діяльності для фізичних осіб-позичальників (в т.ч. банків)

Клас	Фінансова діяльність	Критерії позичальника
А	Добра	<ul style="list-style-type: none"> - отриманий чистий дохід значно перевищує розрахункові суми лімітів погашення кредиту та відсотків, - стійка ймовірність утримання даного співвідношення на протязі функціонування кредитної угоди, - враховано умову, коли обсяг, якість та ліквідність застави є достатньо високою за кредитами на термін більше одного року, - у позичальника підтверджена висока особиста кредитоспроможність та він є носієм безперечної довіри; - відсутні будь-які факти затримки щодо повернення кредитів та процентів згідно кредитних угод.
Б	Наближена до класу А	<ul style="list-style-type: none"> - низька вірогідність тривалого утримування належної платоспроможності позичальника на високому рівні; - ймовірні тенденції щодо евентуального погіршення фінансового стану; - виконується умова, коли обсяг, якість та ліквідність застави є достатньо високою за кредитами на термін більше одного року.

В	Задовільна. Вимагає ретельного контролю	<ul style="list-style-type: none"> - комплексні розміри доходів та витрачаний позичальника підтверджують досягнення граничної межі, а відтак скорочення можливостей розрахунку за боргом, - перехід на нову роботу (особливо з погіршенням умов праці), збільшення розмірів зобов'язань позичальника, сприяє підвищенню ймовірності невчасного та/або нецілого погашення кредиту й відсотків; - виконується умова, коли обсяг, якість та ліквідність застави є достатньо високою задля розрахунку за поточними платежами й відсотками за кредитами на термін більше одного року.
Г	Нестабільна	<ul style="list-style-type: none"> - з визначеною періодично стикаються з проблемою вчасної сплати основної суми боргу й процентів з причини нестабільності доходів позичальника та/або збільшення витрат або/та зобов'язань; - отриманого чистого доходу позичальника у певні проміжки часу є недостатньо задля розрахунку за поточними платежами й відсотками за кредитами; - застава за кредитом є проблемною (низька ліквідність чи замалий її розмір)
Д	Незадовільна	<ul style="list-style-type: none"> - замало доходів задля розрахунку за поточними платежами й відсотками за кредитами, - бракує ліквідної застави за кредит, - майже відсутня змога розрахуватися за боргами по кредиту та відсотками, навіть використовуючи заставне забезпечення.

В разі коли в банку бракує достовірної фінансової звітності, яка б засвідчила оцінювання фінансового стану позичальника-юридичної особи, чи належних документів й інформації задля оцінювання кредитоспроможності позичальника-фізичної особи, а окрім цього відповідним чином складеної та підписаної документації стосовно кредитної операції, то визначені вище позичальники повинні отримати класифікацію на рівні класу Г.

Проводити оцінювання фінансового стану позичальника (бенефіціара) банком необхідно до моменту укладання договору щодо видачі кредиту, а в подальшому враховуючи поточний стан кредитного боргу, який моніториться: щодо банків – що найменше як одного разу на місяць; щодо будь-яких юридичних осіб - що найменше як один раз на три місяці; щодо фізичних осіб регулярність їх оцінки фінансового стану з'ясовується банками на свій розсуд, але що найменше як один раз на рік. Коли так званий сервіс кредитної заборгованості має прострочення чи пролонгацію, то банку слід оцінювати фінансовий стан позичальника-фізичної особи повсякчас (щомісяця чи щокварталу) на протязі терміну невчасного погашення боргу (окрім випадків, через поважні причини).

Усталені критерії оцінки стану обслуговування позичальником боргу по кредиту: терміни прострочення боргу та термін затримки платежів. Моніторинг стану обслуговування заборгованості банками проводиться щомісяця. Даний показник ранжують за трьома групами: добрий, слабкий й незадовільний моніторинг боргу.

Моніторинг боргу позичальником-юридичною особою (включно і за операціями РЕПО) згруповано в таблицю 3.

Таблиця 3.

Критерії обслуговування боргу для юридичних осіб-позичальників (в т.ч. банків)

Вид критерію боргу	Характеристика
Добрий	Борг за кредит й проценти погашаються в обумовлені терміни або із затримкою не більш як на сім календарних днів; дозволяється пролонгація кредиту (коли не застосовують зменшення класу позичальника термін пролонгації не беруть до уваги, в разі зменшення класу позичальника - на термін до 90 днів), втім відсотки погашаються в обумовлені терміни або із затримкою не більш як на сім календарних днів.
Слабкий	В разі прострочення терміну заборгованості за кредитом від 8 до 90 днів, тоді проценти максимальна затримка погашення від 8 до 30 днів; або пролонгація кредиту зі зниженням класу позичальника в термін від 91 до 180 днів, втім відсотки погашаються своєчасно чи максимально затримуючи не більше ніж 30 днів.
Незадовільний	В разі прострочення боргу за кредитом більш як на 90 днів; або пролонгація кредиту зі зниженням класу позичальника в термін більш ніж 180 днів.

Моніторинг боргу позичальником-фізичною особою представлено в таблиці 4.

Таблиця 4.
Критерії обслуговування боргу для фізичних осіб-позичальників

Вид критерію боргу	Характеристика
Добрий	Борг за кредитом та відсотки погашаються в обумовлені терміни або із затримкою не більш як на сім календарних днів (за умови підтвердження фактів хвороби документом, відрядження й тощо, максимальна затримка платежів на термін до 30 днів)
Слабкий	В разі прострочення терміну заборгованості за кредитом від 8 до 90 днів й відсотки погашаються із затримкою від 8 до 30 днів (або допустима максимальна затримка від 31 до 120 днів за умови підтвердження фактів хвороби документом, відрядження й тощо); або пролонгація кредиту терміном від 91 до 180 днів, втім відсотки погашаються своєчасно чи максимально затримуючи не більше ніж 7 календарних днів (чи максимально затримуючи не більше ніж 30 днів за умови підтвердження фактів хвороби документом, відрядження й тощо)
Незадовільний	В разі прострочення боргу за кредитом більш як на 90 днів (чи максимально затримуючи не більше ніж 120 днів за умови підтвердження фактів хвороби документом, відрядження й тощо); або пролонгація кредиту на термін більш ніж 180 днів.

Коли аби-яка вимога для будь-якої з груп обслуговування заборгованості позичальниками (юридичними та/або фізичними особами) не погашається, то певна кредитна операція переходить в групу нижче на один щабель. Не є доброю обслуговування боргу, коли до заборгованості за кредитною операцією враховано залишок ліміту рефінансованого боргу, як тільки погашають старий борг шляхом надання нового кредиту.

Завдяки такому аналізу будь-яка кредитна операція відповідає двом таким характеристикам:

1) оцінювання фінансового стану (за класами А, Б, В, Г, Д);

2) моніторинг реального боргу, який обслуговується (за групами: добрий, слабкий, незадовільний).

Ці дві ознаки покладено за базу категорії кредитної операції. Виділяють п'ять категорій: стандартна, під контролем, субстандартна, сумнівна, безнадійна. Зауважимо те, що категорія кредитної операції виокремлюється перетином двох параметрів – класу та групи – відповідно сітки шкали.

Ступінь та якість застави за кредитною операцією виступає третім параметром оцінки кредитного ризику. Задля цього застосовують показники:

- сукупний кредитний ризик;
- очищений кредитний ризик.

Щоб вирахувати очищений кредитний ризик, зменшують підсумок сукупного кредитного ризику по кожній кредитній операції на суму залученої застави. Зокрема використовують забезпечення у вигляді гарантії та предметів застави. Безумовними гарантіями, які необхідні для обчислення резерву під кредитні ризики, є гарантії, видані Кабінетом Міністрів України, комерційними банками, у яких є офіційний кредитний рейтинг на рівні не нижче за «Інвестиційний клас», урядами країн, віднесені до категорії «А», міжнародними багатобічними банками, до яких належить Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, а також гарантії банків, які забезпечені урядом України.

У якості застави виступає майно чи майнові права позичальника або його третіх осіб - майнових поручителів. Види предметів застави є: майнові права на грошові депозити, які знаходяться у банку, офіційний кредитний рейтинг якого є на рівні «Інвестиційного класу» і вище; майнові права на грошові депозити, розташовані у банку-кредиторі, при цьому з можливостями доступу й контролю за такими коштами за умови недодержання позичальником обов'язків, що випливають з кредитної угоди; дорогоцінні метали, що є власністю позичальника, але є на відповідальному зберіганні банка-кредиторі; державні цінні папери; недержавні цінні папери (акції, облигації фірм, ощадні й інвестиційні сертифікати); зареєстроване рухоме та нерухоме майно, будь-які майнові права. Не береться до уваги застава, коли це є акції, емітовані банком-кредитором. Зокрема задля розрахунків враховується ринкова вартість предмету застави (це не собівартість, балансова вартість або інший базис виміру).

Враховуючи категорію кредиту разом з якістю забезпечення (гарантія або предмет застави) для обчислення очищеного кредитного ризику враховують як сукупну вартість застави, так й частку вартості, позначену як відсоткове відношення за шкалою. Підсумком класифікації сукупного кредитного ризику й враховуючи вартість застави, яка надійшла, обчислюють очищений кредитний ризик по кожній кредитній операції та корегують його на затверджений коефіцієнт резервування в залежності від категорії кредиту: стандартний на рівні 1 %, під контролем на рівні 5 %, субстандартний на рівні 20 %, сумнівний на рівні 50 %, безнадійний на рівні 100 %.

На міжнародному ринку, коли формуються резерви за кредитами, банки зобов'язані враховувати ризик країни, що з'являється через кредитування позичальників з інших країн та напряму знаходиться під впливом нестабільної політичної ситуації, витків економічної кризи, лімітованої політики уряду до іноземних кредитів, інвестицій, переказів. За таких умов очищений кредитний ризик порівнюється з більшим по-між двох коефіцієнтів резервування:

1. Від категорії кредитної операції ранжують наступним чином коефіцієнти резервування за ступенем ризику, а саме: стандартний на рівні 1 %, під контролем на рівні 5 %, субстандартний на рівні 20 %, сумнівний на рівні 50 %, безнадійний на рівні 100 %;

2. Відповідно до ступеня ризику країни позичальника ранжують коефіцієнт резервування: 1 група на рівні 0 %, 2 група на рівні 2 %, 3 група на рівні 10 %, 4 група на рівні 20 %, 5 група на рівні 30 %, 6 група на рівні 40 %, 7 група на рівні 50 %, 8 група на рівні 100 % .

В разі, коли гарантом щодо віддавання боргу по такій кредитній операції виступає резидент країни, у якого встановлено ризик вищої групи, а ніж ризик країни-позичальника, тоді задля співставлення застосовується коефіцієнт ризику, який прийнятий в країні цього гаранта.

3. Класифікуючи операції за врахованими векселями, за виключенням оцінювання фінансового стану позичальника (який є платником за векселем), враховують терміни погашення боргу та застосовують три категорії:

- 1) стандартний борг, коли термін погашення векселя ще не підійшов;
- 2) сумнівний борг, коли термін прострочення векселя не є більшим за 30 днів»;
- 3) безнадійний борг, коли вексель про термінований більш як на 30 днів.

Розмір відрахувань у резерв за прийнятими векселями розраховується завдяки встановленим коефіцієнтам резервування по кожній з вище вказаних категоріях на рівні 1 %, 50 %, 100 %, а також з урахуванням вартості векселя, в незалежності від виду (або дисконтний, або процентний).

3. Аналізуючи класифікації факторингових операцій, виданих зобов'язань (авалювань), виконаних гарантій та поручительств, то існує взаємозалежність від класу позичальника та строків прострочення від дня погашення зобов'язань. Щодо наданих зобов'язань (гарантій, порук, авалів), категорія операції відповідає класу позичальника-боржника (клас Б й нижче), при цьому стан обслуговування боргу є «добрим» до виникнення терміну погашення. Таким чином, дані операції класифікуються як:

- стандартні, в разі не настання термінів погашення, повернення або виконання зобов'язання;
- сумнівні, якщо термін боргу не більше ніж 90 днів від дня погашення боргу, відповідно до умов угоди;
- безнадійні, коли термін боргу понад 90 днів опісля настання терміну платежу, відповідно до умов угоди.

Задля розрахунку величини резерву застосовуються загальні коефіцієнти резервування в межах існуючих груп (1 %, 50 %, 100 %).

4. Об'єктом резервування є величина коштів, які зосереджені на кореспондентських рахунках й депозитах до запитання у інших банків в разі:

- 1) якщо кошти розміщені в банках-нерезидентах;
- 2) якщо банк-кореспондент має реєстрацію в офшорній зоні;
- 3) якщо банки-кореспонденти (резиденти та нерезиденти) є банкрутами чи знаходяться в стані ліквідації згідно рішень уповноважених органів.

За першою умовою резерви створюються враховуючи ризики країни, а щодо двох наступних – на загальну величину розміщених коштів. Розглядаючи методологію підрахунку резерву щодо кредитних ризиків, які додаються до банківських операцій, спершу розпочинають діагностувати групу ризику банку, який привернув кошти. Існує вісім таких груп, кожна з яких обчислює коефіцієнт резервування. Відповідність банку-кореспондента тій або іншій групі обумовлене рейтингом його країни, який поширюється бюлетенями першорядних світових рейтингових організацій. Зокрема резерв першої та другої групи (з коефіцієнтом резервування відповідно 0 і 2 %) відповідає стандартній заборгованості, а щодо груп 3-8 - нестандартній.

До восьмої групи, якнайбільш ризикованої, з коефіцієнтом резервування 100 % відносять банки, що мають реєстрацію в офшорній зоні, а також банки (резиденти та нерезиденти), які об'явлено банкрутами чи на стадії ліквідовуються. Отже, в разі розміщення коштів в банках, що віднесено до восьмої групи, резервуванню підпадає уся сума. Щодо інших груп, то перерахування до резерву обраховується добуток суми коштів, які розміщені на рахунку у іншому банку, і відповідного коефіцієнта резервування.

4. Формування резерву під прострочені й сумнівні за надходженням нараховані доходи від активних операцій банків відбувається на загальну суму прострочених більше ніж 31 день та сумнівних до одержання доходів. Нараховані доходи від активних операцій банків приймаються за сумнівні до одержання, в разі простроченого більш ніж 90 днів платежу з основного боргу або прострочених відсотків за ними більш ніж 60 днів. У зв'язку з цим резерв переходить у нестандартну частину резерву під кредитні ризики та банки повинні створювати його без ув'язки з їх фінансовим станом (прибуткова або збиткова діяльність).

Обчислення резерву задля компенсування потенційних втрат від кредитних операцій банку здійснюється як сума компонент, обрахованих по кожному із об'єктів резервування. Цей резерв показує величину сукупного кредитного ризику банку, який ймовірний в зв'язку з проведенням визначених активних операцій, які прийняті за об'єкти резервування.

Щоб одержати реальну оцінку ризику безпосередньо кредитного портфеля бажано скоригувати розрахункову суму резерву. Завдяки цьому, здійснюючи оцінку ризику кредитного портфеля банку, потрібно враховувати тільки резерв під нестандартні борги у сегменті, розрахованому під кредитні операції. Для як найточнішого оцінювання ефективності кредитної діяльності необхідно провести диференціацію резерву під кредитні ризики та виокремити ту його частину, що показує фактичний ризик кредитного портфеля.

Утворення формації резервування під/за кредитами під час банківської практики є дієвим процесом стабілізації банківської системи загалом, проте задля оцінювання групового ризику банку абсолютних даних

вкрай замало. Якість кредитного портфеля характеризують шляхом обрахунку відносних показників, яким є співзалежність суми резерву та суцільного об'єму наданих кредитів чи робочих активів банку.

Чимало країн світу схвалюють якість кредитного портфеля, чи кредитний ризик банку, в якості індикатора усіх загальних активів. Даний критерій є виправданим, тому що кредити є найризикованою частиною активів банку, і власне кредитний портфель засвідчує сукупну ступінь ризикованості активів. Це є важливим аргументом про те, що від величини резерву під кредитні ризики складають висновок про якість активів банку.

Досвід міжнародної практики щодо оцінки якості активів банку пропонує застосовувати коефіцієнт (k), що обчислюється відношенням середньозваженої величини класифікованих активів до капіталу банку та представлений у відсотках. Середньозважена величина класифікованих активів являє собою загальну величину ймовірних втрат від активних операцій і, передусім, за кредитами, що вимірюється обсягом резерву (формула 1):

$$k = \frac{KA}{K} * 100\% \quad (1)$$

де KA - середньозважена величина класифікованих активів; K - капітал комерційного банку.

Згідно з методикою США, у чисельнику вказаної формули відображається сума, яка включає 20 % субстандартних, 50 % сумнівних і 100 % безнадійних кредитів, себто за фактом представлена сумою резерву на відшкодування втрат від кредитних операцій банку.

Показник ймовірних втрат від кредитних операцій співставляється з капіталом банку, і тільки, через те, що дані втрати покликані бути відшкодовані власними коштами банку. Звісно, що банки з чималим капіталом мають й вищу міру захисту власних вкладників.

Задля коефіцієнта k впроваджено шкалу значень, згідно з якою банку надається відповідний рейтинг якості активів. Шкала не має уніфікації або стандартизації, через це визначені межі змін коефіцієнта окреслюються для кожної країни враховуючи наявні економічні умови та стан банківської системи.

Висновки. Отже, визнаний науковцями порядок оцінювання якості активів опирається на дані статистичних досліджень. Усі банки, що працюють у країні, обчислюють коефіцієнт k, та отримані значення дозволяють поділити банки на п'ять груп. Визначення діапазону зміни коефіцієнта k для банків, які дісталися групи найбільш надійних та стабільних, прийнято як базу задля окреслення припустимих діапазонів оцінки активів за рейтингом «добре».

Схожі обчислення наводяться за усякою групою банків, як результат створення шкали оцінювання якості активів. Таким чином, якість кредитного портфеля банку характеризується співвідношенням ймовірних втрат від кредитних операцій, обчислених від об'єму резерву під кредитні ризики, враховуючи розмір власного капіталу банку.

Список використаної літератури.

1. Dobrovol'ska O., Barannyk L., Taranenko V., Koriahina T., Rybalchenko L. (2021), "Personal income tax as a tool for implementing state social policy". Investment Management and Financial Innovations, vol. 18 (2), pp. 287-297. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(2\).2021.23](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(2).2021.23)
2. Dobrovol'ska O., Marhasova V., Momot O., Kozii N., Chyzyshyn O. (2021) Evolution and current state of money circulation in Ukraine and the world. *Estudios de Economia Aplicada*. Vol. 39(5). URL: [doi:10.25115/eea.v39i5.5042](https://doi.org/10.25115/eea.v39i5.5042)
3. Kolesnik Ya., Dobrovol'ska O., Malyuta I., Petrova A., Shulyak S. (2019), The investment model of fixed assets renovation in the agricultural industry: Case of Ukraine. Investment Management and Financial Innovations. Vol. 16(4), P. 229–239. URL: [doi: http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(4\).2019.20](https://doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.20)
4. Добровольська О. В. Трансформація заощаджень в інвестиції в процесі реалізації депозитних послуг у кредитних спілках. *Молодий вчений*. №2 (17). 2015. С. 56-59.
5. Добровольська О. В., Дуброва Н. П., Ясинська Д. В. Застосування детермінованого моделювання для підвищення прибутковості в управлінні фінансовими ресурсами підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 2 (72). С. 82–87.
6. Добровольська О. В., Рондова М. А. Прогнозування банкрутства як методу оцінки фінансового стану підприємства. *Агросвіт*. 2021. № 20. С. 40–45. DOI: [10.32702/2306-6792.2021.20.40](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.20.40)
7. Добровольська О.В., Дуброва Н.П. МДА-аналіз для оцінювання ймовірності банкрутства підприємства (на прикладі АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»). *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. Вип. № 1 (81). С. 53-59.
8. Добровольська О.В., Дуброва Н.П. Показники ЕВІТ та ЕВІ в аналізі фінансової звітності: методичний підхід. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 52. С. 14-20.
9. Добровольська О. В., Йолтухівський В. М. Ліквідне забезпечення як запорука якісної кредитної політики комерційного банку: практичний аспект. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8762> (дата звернення: 11.02.2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.3.8](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.3.8)
10. Добровольська О.В., Качула С.В., Письменников О.В. Економічний зміст, види та місце депозитних зобов'язань в структурі пасивних операцій комерційних банків. *Облікова, фінансова та управлінська діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки : колективна монографія*. Дніпро: Пороги, 2020, С. 162-174.

11. Добровольська О.В., Ясинська Д.В. Сучасна парадигма діагностики фінансового стану підприємства в період кризи. *Економічний простір*. 2021. Вип. 166. С. 81-84.
12. Добровольська, О. В. Вплив глобалізації на розвиток банківської системи України. Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу». Київ, КНЕУ, 22.04.2010. С.143-145.
13. Добровольська О. В., Басовська О. С. Формування методики факторного аналізу та показників фінансової стійкості в системі стратегічного управління підприємством. *Агросвіт*. 2011. №11. С. 39-42.
14. Добровольська О. В., Кіщенко Т. В. Сучасний стан фінансування сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. №8. 60-63.
15. Добровольська О. В., Острініна О. П., Лопаткіна А. О. Аналіз сучасного стану активів та пасивів комерційного банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*, 2017. №27 (3). С. 28-32.
16. Добровольська О., Кравченко М., Даніленко О. Фінансова звітність як елемент системи управління підприємством. *Економіка та суспільство*, 2021. №32. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-34>
17. Катан Л. І., Добровольська О. В. Антикризове управління кредитними установами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», Випуск 17, Ч. 1. Херсон*. 2016. С. 115-120
18. Кігель В. А. Про визначення оптимального кредитного портфеля банку в умовах ризику неповернення коштів позичальниками. *Вісник НБУ*. 2003. № 1. С. 20-24.
19. Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи в умовах поглиблення фінансової кризи. *Фінанси України*. 2009. № 8. С. 102-108.
20. Офіційний сайт Національного банку України URL : www.bank.gov.ua.
21. Положення НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», затверджене постановою Правління НБУ №279 від 06.07.2000 зі змінами і доповненнями від 19.03.2003р. URL: www.zakon.rada.gov.ua .
22. Ясинська Д, Добровольська О.В. _Золоте правило моральності та золоте правило накопичення боргу: співвідношення та взаємозв'язок. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи: тези доповідей науково-практичної конференції 23.03-25.03.2021 р.* : Дніпро : Друкарня «Стандарт», 2021. С. 13-15.

References.

1. Dobrovolska, O., Baranyk, L., Taranenko, V., Koriahina, T. and Rybalchenko, L. (2021), "Personal income tax as a tool for implementing state social policy", *Investment Management and Financial Innovations*, vol. 18 (2), pp. 287-297. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(2\).2021.23](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(2).2021.23)
2. Dobrovolska, O., Marhasova, V., Momot, O., Kozii, N. and Chyzyshyn, O. (2021), "Evolution and current state of money circulation in Ukraine and the world", *Estudios de Economia Aplicada*, Vol. 39(5). doi:10.25115/eea.v39i5.5042
3. Kolesnik, Ya., Dobrovolska, O., Maljuta, I., Petrova, A. and Shulyak, S. (2019), "The investment model of fixed assets renovation in the agricultural industry: Case of Ukraine", *Investment Management and Financial Innovations*, Vol. 16(4), pp. 229–239. doi: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(4\).2019.20](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.20)
4. Dobrovolska, O. (2015), "Transformation of savings into investments in the process of selling deposit services in credit unions", *Molodyj vchenyj*, vol. 2 (17), pp. 56-59.
5. Dobrovolska, O.V., Dubrova, N.P. and Yasinska, D.V. (2021), "Application of deterministic modeling to increase profitability in the management of financial resources of the enterprise", *Naukovyj pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, vol. 2 (72), pp. 82–87.
6. Dobrovolska, O. and Rondova, M. (2021), "Forecasting bankruptcy as a method for assessing the financial condition of the company", *Agrosvit*, vol. 20, pp. 40–45. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.20.40
7. Dobrovolska, O.V. and Dubrova, N.P. (2021), "MDA-analysis for assessing the probability of bankruptcy of the company (on the application of AV TOV "AGROCENTER K")", *Problems of the System Approach in Economics*, vol. 1, pp. 53-59.
8. Dobrovolska, O.V. and Dubrova, N.P. (2021), "EBIT and EBI indicators in the analysis of financial statements: a methodological approach", *Infrastruktura rynku*, vol. 52, pp. 14-20.
9. Dobrovolska, O. and Yoltukhivskiy, V. (2021), "Liquid provision as a guarantee of quality credit policy of a commercial bank: a practical aspect", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8762> (Accessed 11 Feb 2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.3.8](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.3.8)
10. Dobrovolska, O., Kachula, S. and Pys'mennykov, O. (2020), "Economic content, types and place of deposit liabilities in the structure of passive operations of commercial banks", *Oblikova, finansova ta upravlins'ka diial'nist' pidpriemstv v umovakh nestijkoj ekonomiky* [Accounting, financial and management activities of enterprises in an unstable economy], Porohy, Dnipro, Ukraine, pp. 162-174.
11. Dobrovolska, O.V. and Yasinska, D.V. (2021), "Modern Paradigm of Diagnostics of the Financial State of the Enterprise during the Crisis", *Economical Space*, vol. 166, pp. 81-84.
12. Dobrovolska, O. V. (2010), "The impact of globalization on the development of the banking system of Ukraine", *Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiia «Finsanovo-kredytynij mekhanizm aktyvizatsii investytsijnoho protsesu»* [International scientific-practical conference "Financial and credit mechanism of investment process activation"], KNEU, Kyiv, Ukraine, 22 april, pp.143-145.

13. Dobrovolska, O. and Басовська, О. С. (2011), "Formation of methods of factor analysis and indicators of financial stability in the system of strategic management of the enterprise", *Agrosvit*, vol. 11, pp. 39-42.
14. Dobrovolska, O.V. and Kyshenko, T. V. (2013), "The current state of financing of agricultural enterprises", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 8, pp. 60-63.
15. Dobrovolska, O.V., Ostrinina O. P. and Lopatkina A. O. (2017), "Analysis of the current state of assets and liabilities of a commercial bank", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*, vol. 27 (3), pp. 28-32.
16. Dobrovolska, O.V., Kravchenko, M. and Danilenko, O. (2021), "Financial reporting as an element of enterprise management system", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 32. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-34>
17. Katan, L. I. and Dobrovolska, O.V. (2016), "Crisis management of credit institutions", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, vol. 17(1), pp. 115-120.
18. Kihel', V. A. (2003), "On determining the optimal loan portfolio of the bank in terms of risk of non-repayment by borrowers", *Visnyk NBU*, vol.1, pp. 20-24.
19. Nidzel's'ka, I. A. (2009), "Credit risks and their consequences for the banking system in the deepening financial crisis", *Finansy Ukrainy*, vol. 8, pp. 102-108.
20. Official site of the National Bank of Ukraine (2022), available at: www.bank.gov.ua (Accessed 11 Feb 2022).
21. National Bank of Ukraine (2000), Regulation "On the procedure for forming and using the reserve for compensation of possible losses on credit operations of banks", available at: www.zakon.rada.gov.ua (Accessed 11 Feb 2022).
22. Yasinska, D.V. and Dobrovolska, O.V. (2021), "The Golden Rule of Morality and the Golden Rule of Debt Accumulation: Relationships and Relationships", *Ahrarna nauka XXI stolittia: realii ta perspektyvy: tezy dopovidej naukovo-praktychnoi konferentsii [Agrarian science of the XXI century: realities and prospects: abstracts of reports of the scientific-practical conference]*, Drukarnia «Standart», Dnipro, Ukraine, 23-25 april, pp. 13-15.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2022 р.